

партнерства між державою, міжнародними організаціями, освітніми установами та самим бізнесом стане основою для побудови інклюзивної та стійкої економіки України.

Перелік використаних джерел:

1. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. (2023). *Моніторинг МСП в умовах війни*. URL: <https://www.ier.com.ua/>
2. EBRD. (2023). *EBRD Support to Ukrainian SMEs: Annual Review*. URL: <https://www.ebrd.com/news/2023/ukraine-sme-finance.html>
3. USAID. (2023). *Digital Transformation for Business Resilience in Ukraine*. URL: <https://www.usaid.gov/ukraine/newsroom/factsheets>

УДК 336.228

Кузнєцов Олександр

аспірант кафедри фінансових технологій і підприємництва
Навчально-наукового інституту бізнесу, економіки та менеджменту
Сумський державний університет
м. Суми

Криклій Олена

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансових технологій і підприємництва
Навчально-наукового інституту бізнесу, економіки та менеджменту
Сумський державний університет
м. Суми

РИЗИКИ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ

У сфері трансфертного ціноутворення, як і в інших економічних процесах, виявляються чинники ризику, обумовлені об'єктивною наявністю невизначеності. Джерелом ризику є обмеженість або відсутність повної інформації, необхідної для коректного здійснення оцінки та прийняття управлінських рішень у відповідний момент часу. Трансфертне ціноутворення відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного перерозподілу фінансових ресурсів між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, водночас виступаючи інструментом управління ліквідністю. Водночас трансфертне ціноутворення є інструментом стратегічного управління ліквідністю підприємства, сприяючи диференційованому розподілу фінансових і податкових ризиків шляхом регулювання комерційної та фінансової маржі між підрозділами.

Запровадження трансфертного ціноутворення в практику управління вітчизняних суб'єктів господарювання супроводжується низкою суттєвих ризиків, що обумовлюють необхідність ретельного аналітичного супроводу цього процесу. По-перше, на початковому етапі функціонування трансфертного механізму можливе дублювання управлінських і операційних функцій у межах окремих структурних підрозділів транснаціональних корпорацій, що знижує організаційну ефективність [90].

По-друге, спостерігається ймовірність зниження загальної результативності функціонування окремих підприємств, зумовлена потенційною відмовою керівництва від закупівлі послуг у внутрішніх постачальників з метою мінімізації витрат, що, у свою чергу, може негативно вплинути на інтеграційні процеси в межах корпорації.

По-третє, до кола стратегічних ризиків слід віднести явище умовної «консервації» підприємства, яке проявляється у надмірному зосередженні фінансово-господарської активності всередині корпоративної структури, супроводжується розширенням адміністративного персоналу та документообігу, а також скороченням зовнішньоекономічної активності, що зрештою негативно впливає на динаміку фінансових результатів підприємства загалом.

У процесі реалізації механізмів трансфертного ціноутворення суб'єктам господарювання необхідно враховувати весь спектр ризиків, включаючи податкові, що мають потенційний вплив як на платника податків, так і на фінансові інтереси держави. Податковий ризик з боку держави зумовлений об'єктивно існуючими характеристиками економічного середовища, такими як невизначеність, конфліктність, недостатність інформації, неоднозначність аналітичних прогнозів, часті трансформації у зовнішньому середовищі та самій податковій системі. Крім того, подібні ризики посилюються еволюційно-структурними змінами, обмеженістю часу для належного науково-методологічного обґрунтування ключових фінансово-економічних показників і оперативного супроводу процесу прийняття управлінських рішень [48].

У цьому контексті податковий ризик держави може бути визначений як імовірність часткової, несвоєчасної або повної втрати запланованих податкових надходжень до бюджету.

У системі оподаткування, окрім прямих податкових ризиків, існують супутні ризики, які, хоч і не пов'язані безпосередньо з розміром податкових зобов'язань, можуть суттєво впливати на податкове навантаження підприємства. До них належать несвоєчасна сплата податків, помилки у податковій звітності та порушення процедур взаємодії з фінансовими органами, що може спричинити додаткові витрати у вигляді штрафів і пені.

Трансфертне ціноутворення слугує не лише інструментом податкового планування, а й засобом управління фінансовими ризиками — процентним, валютним і ризиком ліквідності. Воно також дозволяє диверсифікувати податкові ризики шляхом перерозподілу капіталу між видами діяльності або юрисдикціями з різними податковими режимами, включаючи офшорні зони.

Ризики, пов'язані з трансфертним ціноутворенням, доцільно класифікувати за кількома ключовими групами (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація ризиків трансфертного ціноутворення

Група ризику	Опис ризику	Наслідки
1. Ризик невідповідності реальності оформленим контрактам	Фактичні умови операцій не відповідають внутрішньогруповим договорам (розподіл ризиків, функцій тощо).	Може бути визнано порушення принципу суті над формою; податкові донарахування.
2. Ризик недостатності документації	Документація не доводить відповідність операцій принципу «витягнутої руки».	Зростає ризик втрати податкових преференцій, штрафів та пені.
3. Ризик некоректного відображення форми операцій	Окремі внутрішньогрупові транзакції мають структуру, яка унеможливує їх трансфертний аналіз.	Ускладнення або неможливість підтвердження ринкових умов, податкові санкції.
4. Ризик відсутності бізнес-аналізу реструктуризації	Реорганізація відбулася без попередньої оцінки її впливу на трансфертну політику.	Можливе порушення узгодженості трансфертного підходу, фінансові та репутаційні ризики.

Управління ризиками трансфертного ціноутворення є комплексним процесом, що включає низку послідовних етапів, кожен з яких має важливе значення для ефективної побудови системи контролю та мінімізації негативних наслідків (табл. 2).

Таблиця 2

Характеристика етапів управління ризиками трансфертного ціноутворення

Етап	Зміст	Мета
Ідентифікація ризиків	Аналіз внутрішніх процесів, транзакцій та джерел невизначеності	Виявлення потенційних зон ризику
Оцінка та пріоритезація	Ранжування ризиків за значущістю та ймовірністю	Фокусування ресурсів на критичних загрозах
Реалізація ризик-менеджменту	Розробка стратегій з управління, контролю, мінімізації	Зниження впливу ризиків на діяльність компанії
Постійний моніторинг	Відстеження динаміки ризиків і коригування заходів управління	Запобігання новим ризикам, підвищення адаптивності

З метою ефективного управління ризиками трансфертного ціноутворення, підприємству доцільно реалізовувати низку практичних заходів, що дозволяють мінімізувати податкові та фінансові загрози, пов'язані з контрольованими операціями. Основні напрями зниження ризиків охоплюють:

1. *Формування зваженої політики трансфертного ціноутворення.* Забезпечення системного підходу до визначення цін у внутрішньогрупових операціях відповідно до принципу «втягнутої руки» та міжнародних стандартів.
2. *Підготовка повноцінної документації з трансфертного ціноутворення.* Документування обґрунтування ціноутворення, функціонального аналізу, вибору методу та зіставних операцій є ключовим елементом для захисту в разі перевірок.
3. *Своєчасне та коректне подання звіту про контрольовані операції.* Виконання вимог податкового законодавства щодо звітності з метою уникнення штрафних санкцій та претензій з боку контролюючих органів.
4. *Використання попередніх угод про ціноутворення (АПА).* Заздалегідь укладені угоди з податковими органами щодо складних або значущих операцій знижують ймовірність суперечок та податкових коригувань у майбутньому.
5. *Формування резервів і розробка захисної стратегії.* Передбачення потенційних податкових ризиків у вигляді резервів та підготовка до податкових перевірок шляхом розробки відповідної аргументованої позиції.

Таким чином, ефективне управління ризиками трансфертного ціноутворення є ключовим чинником як для забезпечення податкової безпеки підприємств, так і для збереження фіскальної стабільності держави. Впровадження комплексного підходу, що включає ідентифікацію, оцінку, моніторинг та мінімізацію ризиків, дозволяє суб'єктам господарювання знизити ймовірність фінансових втрат і податкових санкцій. З боку держави критично важливим є впровадження ризик-орієнтованого підходу до податкового контролю, що ґрунтується на чіткій класифікації платників податків за рівнем потенційної фіскальної загрози. Така стратегія сприяє підвищенню адресності перевірок, оптимізації ресурсів фіскальних органів та підвищенню загальної ефективності податкового адміністрування.

Перелік використаних джерел:

1. Кочин В. В. Засоби державного регулювання господарської діяльності в умовах дерегулювання економіки України. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2015. № 2. С. 114–117.
2. Кругляк В. Аналіз контрольованих операцій та оцінка ризиків — досягнення балансу. Вісник податкової служби України. 2014. № 22.
3. Черевко О. І. Трансфертне ціноутворення: теоретичні аспекти та практичне застосування. Економіка і регіон. Науковий вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. 2014. № 2(45). С. 91 – 96.

4. Скоромцова Т. О. Удосконалення трансфертного ціноутворення як інструменту в системі протидії мінімізації податків в Україні. Реформування податкової системи України: сучасні виклики та орієнтири. К: ТОВ «Новий друк». 2015.

5. Черевко О. І. Аналіз механізмів управління ризиками в сфері оподаткування. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. 2013. Вип. 3(51). С. 299 – 303.

УДК 336.143:355.02(477)

Панухник Олена

доктор економічних наук, професор
провідний науковий співробітник науково-дослідного центру Військового інституту
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ

ФІСКАЛЬНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПОСИЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ОБОРОННОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ РОЗПОДІЛУ ПДФО

В умовах затяжної повномасштабної агресії РФ проти України стратегічного значення набуває перегляд механізмів фінансування оборонного сектору як ключового елементу соціально-економічної безпеки держави. Відтак, важливим є вивчення потенціалу латентних внутрішніх ресурсів, здатних активізувати фінансову резильєнтність військових частин, – зокрема, податку з доходів фізичних осіб (далі – ПДФО), утриманого із грошового забезпечення військовослужбовців. Актуальність дослідження механізмів розподілу ПДФО зумовлена необхідністю гармонізації стратегічних орієнтирів централізованого управління з децентралізованими потребами безпосередніх виконавців функцій національної оборони – військових підрозділів. У даному контексті важливим стає формування адаптивної фінансової архітектури, що враховує принципи концептуальної стратифікації та соціально-економічної верифікації фінансових рішень на різних рівнях керівництва.

У реальних умовах, повернуті кошти ПДФО трансформуються в дієвий фінансовий інструмент Збройних Сил України (далі – ЗСУ): попри певні втрати часу на бюрократію, вони спрямовуються на першочергові потреби фронту і підвищують автономність військових частин у зміцненні власної матеріальної бази, що є критично важливим в умовах ведення повномасштабної війни.

Розподіл ПДФО, утриманого з грошового забезпечення військовослужбовців, є важливим аспектом фінансування оборонного сектору та місцевих бюджетів в Україні. На даний час розглядається три основні моделі розподілу цих коштів:

1) *централізована* – всі надходження від ПДФО військовослужбовців спрямовуються безпосередньо до державного бюджету. Це дозволяє уряду акумулювати кошти для фінансування загальнодержавних оборонних потреб, таких як закупівля озброєння, модернізація військової техніки та підтримка оборонно-промислового комплексу. Перевагою цього підходу є можливість концентрувати ресурси для масштабних проєктів та оперативного реагування на стратегічні виклики. Однак, централізація може призводити до нерівномірного фінансування окремих військових частин, оскільки розподіл коштів здійснюється за загальними пріоритетами, без урахування специфічних потреб кожного підрозділу;

2) *децентралізована*, передбачає, що ПДФО, утриманий з грошового забезпечення військовослужбовців, залишається в бюджетах тих територіальних громад, де дислокуються відповідні військові частини. Це забезпечує пряме фінансування місцевих потреб та підвищує фінансову автономію військових підрозділів. Перевагою є можливість оперативного використання коштів для вирішення нагальних потреб конкретних частин, що сприяє підвищенню їх боєздатності та ефективності. Проте, такий підхід може створювати значні дисбаланси між громадами: території, де розташовані великі військові частини,